UNIVERSITY OF TWENTE.

cheps
Center for Higher Education Policy Studies

Chronologisch overzicht van ontwikkelingen in de bekostigingssystematiek voor het Nederlandse hoger onderwijs

Rapport voor de Evaluatiecommissie prestatiebekostiging hoger onderwijs

Hans Vossensteyn
Harry de Boer
Ben Jongbloed

CHEPS, januari 2017

Inhoudsopgave

1. Vraagstelling en aanpak 3
2. Overzichten wijzigingen bekostigingssystematiek WO 4
3. Overzichten wijzigingen bekostigingssystematiek HBO 15
4. Overzichten wijzigingen bekostigingssystematiek studiefinanciering en collegegelden 18
5. Lijst met gebruikte afkortingen 21

1. Vraagstelling en aanpak

De Evaluatiecommissie prestatiebekostiging hoger onderwijs (onder voorzitterschap van Wim van de Donk) heeft CHEPS verzocht een beknopt chronologisch overzicht te maken van de belangrijkste aanpassingen in de bekostiging van het HBO en het WO in Nederland sinds het jaar 1985 (het verschijnen van de beleidsnota Hoger Onderwijs Autonomie en Kwaliteit). Het gaat om een schets van de belangrijkste ontwikkelingen wat betreft de integratie van elementen van output-financiering en prestatieprikkels in de publieke bekostiging van het onderwijs en onderzoek aan hogescholen en universiteiten.

In dit rapport treft u dit door CHEPS opgestelde chronologische overzicht aan. De inventarisatie geeft inzicht in de belangrijkste wijzigingen in bekostigingsarrangementen, financiële stimuleringsmaatregelen en parameters in de gehanteerde bekostigingsmodellen. Ook is in enkele korte bewoordingen de sturingsgedachte en rationale achter de modellen en de wijzigingen daarin aangegeven. Het overzicht maakt een onderscheid naar de bekostiging van onderzoek en onderwijs in WO en HBO en behandelt ook aanpassingen in de studiefinanciering en de collegegelden. Dat laatste omdat via studiefinanciering en collegegelden ook prestatieprikkels aan studenten en instellingen kunnen worden (door-)gegeven.

We beperken ons in het chronologisch overzicht, zoals gevraagd, voornamelijk tot de basisbekostiging van de hoger onderwijsinstellingen (de eerste geldstroom, inclusief collegegelden/studiefinanciering), maar merken wel op dat de tweede geldstroom (NWO, KNAW en Europese fondsen) ook een belangrijke bron is van prestatieprikkels. Een beschrijving daarvan valt echter buiten het bestek van deze korte studie. Desalniettemin hebben we in het overzicht enkele specifieke stimuleringsarrangementen opgenomen, omdat ze connecties hebben met elementen in de thans geldende bekostigingssystematiek waarin prikkels zijn opgenomen die tot doel hebben de universiteiten aan te zetten tot het verbeteren van kwaliteit en studiesucces en keuzes te maken die enerzijds aansluiten bij het eigen instellingsprofiel en anderzijds de prioriteiten voor het Nederlandse onderwijs- en onderzoekbestel (focus en massa en bevorderen publiek-private samenwerking in onderzoek in (vooral) sleutel/topsectoren).

Het overzicht is gemaakt op basis van een literatuurstudie. Het gaat hierbij onder andere om beleidsnota's, wetsteksten (m.n. Bekostigingsbesluit WHW), strategische agenda's van het Ministerie van OCW (zoals de Hoger Onderwijs en Onderzoekplannen (HOOP), wetenschapsbudget), NWO-documenten, adviezen en studies van onder meer de Onderwijsraad, AWT/AWTI, VSNU, HBO-Raad/Vereniging Hogescholen, IBO-onderzoek, nationale adviescommissies (zoals de commissies Chang en Veerman en het Innovatieplatform), SER en overzichtsstudies van de NVOR, het Rathenau Instituut, CHEPS, Eurydice en ERAWATCH.

Dee uitkomsten zijn gepresenteerd in tabelvorm: één tabel voor het WO, één voor het HBO en één voor studiefinanciering. Steeds is het volgende aangegeven: het jaartal, de maatregel, een korte uitleg van de aard van de maatregel/wijziging in de bekostiging (bijvoorbeeld in termen van het algemene model, de parameters/indicatoren, het type activiteiten waar het om gaat of de doelgroep die het betreft) en – in de meest rechtse kolom – de rationale van de wijziging (in enkele kernwoorden).

2. Overzichten wijzigingen bekostigingssystematiek WO

Jaar	Bekostigingswijziging, stimuleringsregeling en korte beschrijving	Rationale
1960	**Invoering ATOOM-model** In 1960 ging de overheid over van bekostiging op basis van declaraties naar een meer modelmatige bekostiging op grond van het ATOOM-model (Ambtelijk Technisch Overleg Over Middelenverdeling) waarbij de universiteiten voor hun personele lasten vooral werden bekostigd op grond van het aantal ingeschreven studenten. Voor elke 12-20 studenten mochten universiteiten een extra personeelslid aanstellen. Hierbij werd geleidelijk overgegaan van line-items (waarbij elke besteding apart werd begroot en toegewezen) naar lumpsum bekostiging, waarbij universiteiten een vrij te besteden totaalbedrag ontvingen.	Geleidelijke overgang van eigen verantwoordelijkheid en financiële autonomie
1978	**Invoering van het ITT-model** In 1978 werd het ATOOM-model vervangen door het ITT-model (Intentionele Taakstelling en Toewijzing). In het ITT-model worden de onderzoeksmiddelen minder afhankelijk gemaakt van studentenaantallen. Het budget voor personeelslasten behelsde onder meer een zogenaamde 'nullast', een vaste voet. Het variabele deel werd afhankelijk van 'onderwijsvragende' (actieve) studenten en niet langer van ingeschreven studenten. Het aantal te bekostigen personeelsplaatsen werd bepaald o.g.v. van te voren vastgestelde staf/student ratio's.	Gedeeltelijke ontkoppeling onderwijs en onderzoek Bekostiging 'actieve' studenten
1983	**Plaatsen Geld Model (PGM) en Overige Lasten Model (OLM)** Met de invoering van het PGM-model worden *onderzoek* en *maatschappelijke dienstverlening* niet langer bekostigd als een opslag op het budget voor *onderwijs*. Onderzoek en maatschappelijke dienstverlening worden sindsdien meest onafhankelijk van studentenaantallen bekostigd. In het PGM-model wordt per instelling en per jaar een normatieve relatie (onafhankelijk van de werkelijke situatie) gelegd tussen de te verrichten taken en de daarvoor benodigde middelen, hoewel de normen overwegend historisch bepaald werden. **PGM** heeft een volumecomponent (Plaatsen, opgesplitst naar wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk personeel) en een prijscomponent (Geldmodel). Om het aantal WP-plaatsen te bepalen bestond model uit verschillende delen: A1 (55,5%): dit deel wordt bepaald o.g.v. het aantal onderwijsvragende studenten = afstudeerders * 4,5 jr + uitvallers * 1,35 jr. Het aantal afstudeerders en uitvallers wordt voor ieder cohort bepaald o.g.v. de echte rendementen. Iedere faculteit/opleiding krijgt 4 à 5 WP vaste voet en een variabel aantal WP o.g.v. de onderwijsvraag: 1:36 voor alfa-opleidingen; 1:30 voor gamma-opleidingen; 1:20 voor bèta-, techniek- en medische opleidingen. Daarnaast per 4 promoties een extra WP-plaats. Daarnaast extra plaatsen voor onderwijsondersteunend onderzoek (33% van onderwijsvraag) en beheer en bestuur (11% van onderwijsvraag). A2 (9,3%): Dit is een basisvoorziening voor vernieuwing van onderwijs en onderzoek, 6 WP per faculteit/opleiding. AM (8,5%): Voor maatschappelijke dienstverlening wordt normatief per universiteit een aantal WP toegekend voor zaken als patiëntenzorg, musea, ontwikkelingshulp, etc. B (26,7%): **Voorwaardelijke Financiering Onderzoek (VF)**: Sinds 1983 wordt het onderzoekbudget niet meer toegekend o.g.v. normen of aantallen studenten maar o.g.v. bewezen kwaliteit. Instellingen en faculteiten moeten onderzoeksprogramma's opstellen met een behoorlijke omvang	De eigenheid van taken (onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening) tot zijn recht laten komen Rendementsbekostiging Bevordering kwaliteit, competitie, output, samenhang en maatschappelijke

	en samenhang voor minimaal 5 jaar. Deze worden beoordeeld door disciplinaire KNAW-Commissies. Achteraf moet inzichtelijk worden gemaakt wat er met de middelen is gebeurd in termen van output en kwaliteit, wat tot een herverdeling kan leiden. Startpunt is de personeelsomvang in 1983 – het aantal WP in het A-deel. In de praktijk is de dynamisering niet tot stand gekomen, maar zijn de verhoudingen tussen universiteiten in stand gehouden. Wel is er nadruk gekomen op transparantie en output. Naast het WP reguleerde het PGM-model het aantal **NWP**-ers (niet-wetenschappelijk personeel) o.g.v. de volgende WP : NWP verhoudingen: alfacluster 0,15; gammacluster 0,2; bètacluster 0,8; medisch cluster 0,9; technisch- en landbouwcluster 1,1. Daarnaast gold een vaste voet NWP per universiteit van 120 NWP. Door middel van het Overige Lasten Model (**OLM**) werd ten slotte het budget voor materiële exploitatie-uitgaven bepaald. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen 'harde lasten' (huisvesting, verzekeringen en specifieke lasten) en 'normeerbare lasten' (apparatuur, reiskosten, algemene diensten, communicatie, studentenvoorzieningen, restauratieve voorzieningen, schoonmaak, onderhoud en energie). De 'harde lasten' werden vergoed op declaratiebasis en waren geoormerkt (niet besteedbaar aan andere zaken). De 'normeerbare lasten' zijn gerelateerd aan de PGM-uitkomsten en werden als lumpsum uitgekeerd.	relevantie onderzoek Autonomie en efficiëntie
1993	**Hoger Onderwijs Bekostiging model (HOBEK)** Eind jaren '80 was er een levendige discussie over de vereenvoudiging van het PGM-model. Door de verfijningen was het model steeds complexer geworden en allerlei investeringen hadden het geheel er niet transparanter op gemaakt. Er werd ook nagedacht over 'vouchers'. In 1993 werd het HOBEK-model ingevoerd, waarbij voor 90% van de eerste geldstroom een nieuw bekostigingsmodel kwam (10% was voor investeringen en huisvestingslasten). Het HOBEK-model bestond uit 3 delen: een onderwijsdeel (23%), een onderzoekdeel (64%) en een verwevenheidsdeel (13%). 1. onderwijsdeel (23%): dit deel wordt verdeeld o.g.v. het aantal ingeschreven studenten (in de nominale studieduur) en het aantal afgestudeerden, beide t-2. Deze aantallen worden vermenigvuldigd met bekostigingstarieven: fl.5000 voor onderwijsprestatie in alfa- en gamma-disciplines en fl.7500 in de bèta, techniek, landbouw en medische disciplines. Er is geen onderscheid tussen tarief voor studenten en diploma's. Afhankelijk van het maximaal beschikbare overheidsbudget werd een correctiefactor gebruikt om de premies bij te stellen. Er worden geen vaste voeten meer toegekend of toeslagen voor nieuwe en/of kleine studierichtingen. 2. onderzoekdeel (64%): de onderzoekbekostiging kende 4 componenten: een basisvoorziening (15%); promotiepremies (fl.60.000 per dissertatie in alfa/gamma; fl.120.000 in bèta, techniek, medisch en landbouw; fl.100.000 per ontwerperscertificaat); onderzoeksscholen (bleef eerst leeg); strategische overwegingen component (SOC, resterend budget na premies voor dissertaties, aanvankelijk ongeveer 75%). Met een geplafonneerd budget en neutraliteit voor de universiteiten werd de SOC verdeeld. Deze verdeling zou de minister in de toekomst alleen in uitzonderlijke situaties kunnen herverdelen. Hoewel de SOC bedoeld was om kwaliteit en relevantie te stimuleren is dit nooit uitgewerkt en zo vonden nadien geen (beoogde) reallocaties tussen universiteiten plaats net als bij de VF voorheen. 3. verwevenheidsdeel (13%): Omdat de onderwijsbekostiging onder PGM hoger lag dan de tarieven in HOBEK voor studenten en afgestudeerden en omdat in het WO het onderwijs is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, werd de verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek gezien als uitdrukking van het gegeven dat het universitair onderwijs hoger dient	Vereenvoudiging van het model HOAK filosofie: sturen op afstand op grond van prestaties Meer globale benadering i.p.v. de hoop de werkelijke kosten te benaderen. Terugdringen aantal nieuwe opleidingen Vereenvoudiging, prestatieprikkels voor promoties Kwaliteit en maatschappelijke relevantie Verwevenheid onderwijs en onderzoek

	te worden bekostigd dan het onderwijs in het HBO. Het verwevenheidsdeel werd berekend als een (landelijk) opslagpercentage over onderwijs- en onderzoekscomponent (13%, om de totale bekostiging in 1993 budgettair neutraal in te voeren).	
1995	**Overheveling gebouwen (Integrale Verantwoording Huisvesting, IVH)** Tot 1995 waren de grond en gebouwen (faculteitsgebouwen, laboratoria, werkplaatsen en administratieve kantoren) van universiteiten in eigendom van de Rijksoverheid. Per 1 januari 1995 zijn de vastgoedportefeuilles overgedragen van het Ministerie van OCW naar de universiteiten. De zogenoemde operatie Integrale Verantwoording Huisvesting (IVH-operatie) was 'om niet'. Tegelijkertijd zijn de universitaire budgetten verhoogd met een component voor huisvesting, in totaal €77 miljoen (170 miljoen gulden), om in herinvesteringen te kunnen voorzien. Ten tijde van de overdracht in 1995 waren er grote kwaliteitsverschillen in de vastgoedvoorraden van verschillende universiteiten: van monumentale panden in binnensteden tot gebouwen op uitbreidingslocaties die het einde van hun functionele levensduur bereikt hadden. Daarmee was in 1995 al duidelijk dat de verouderde vastgoedvoorraad nog in hetzelfde decennium forse her- en vervangingsinvesteringen behoefde. Destijds werd al berekend dat het bijgeleverde budget onvoldoende was (in 1999 bevestigd door de Commissie Koopmans).	Autonomie van universiteiten, eigen beslissingen, snelheid van handelen t.a.v. investeringen Prikkel tot efficiënt ruimtegebruik en concurrentie o.g.v. kwaliteit gebouwen Besparing op rijksbudget
1995	**Kwaliteit en Studeerbaarheid: Studeerbaarheidsfonds** Na een collegegeldverhoging met fl.500 in de periode 1995-1998 eisten studenten dat studieprogramma's studeerbaar moesten zijn en ook daadwerkelijk binnen de nominale duur moesten kunnen worden afgerond. Dit leidde tot de instelling van het Studeerbaarheidsfonds. De "Commissie Studeerbaarheid" o.l.v. Prof. Wijnen (1998) zag toe op de ruim 3000 projectvoorstellen van universiteiten en hogescholen om de studeerbaarheid van hun onderwijs te verbeteren. Ruim 83% van de voorstellen werd goedgekeurd. Het Studeerbaarheidsfonds besloeg zo'n fl.500 miljoen, fl.300 miljoen voor hogescholen en zo'n fl.200 miljoen voor universiteiten. De maatregelen die universiteiten en hogescholen troffen hadden betrekking op verbeteringen van de begeleiding van studenten, kwaliteitszorg, propedeuse, stages, toetsing, relatie met arbeidsmarkt, deskundigheidsbevordering, ICT, studentenvoorzieningen, etc.	Kwaliteit en studiesucces
1997	**Stabiele Bekostiging (STABEK)** Omdat midden jaren '90 verwacht werd dat het aantal studenten aanzienlijk zou dalen (HOOP, 1996), leek het HOBEK-model niet goed meer te passen bij de nieuw te verwachten situatie, omdat HOBEK instellingen prikkelt om studentenaantallen te verhogen. Ook vonden beleidsmakers dat de deelname aan het WO niet verder hoefde te worden vergroot. Het voorstel was te komen tot *capaciteitsbekostiging* (bekostiging vaste capaciteit in termen van studentenaantallen), leidend tot een meer voorspelbaar middelenperspectief voor de toekomst. Het model voor onderzoek bleef ongewijzigd, afgezien van een correctie voor de promotiepremies, omdat het aantal promoties op den duur ook omlaag zou gaan. De universiteiten achtten een model van capaciteitsbekostiging niet opportuun omdat dit in hun ogen het Ministerie te veel invloed op de universiteiten zou geven. Om te voorkomen dat universiteiten toch een groeistrategie (meer studenten) zouden hanteren en te zorgen dat zij zich meer zouden richten op onderwijskwaliteit, besloot het ministerie tot het '*vrieskastmodel*' (voor een overgangsperiode). De bekostiging werd minder student-afhankelijk: • de opslagen voor verwevenheid en basisvoorziening onderzoek werden	Tegengaan negatieve consequenties van krimp (zoals wachtgelden) Focus op kwaliteit i.p.v. kwantiteit en op stabiliteit

	omgezet in vaste studentonafhankelijke bedragen; • de studentafhankelijkheid van het onderwijsbudget ging van 80% naar 10%; het gewicht van diploma' s werd verlaagd van 20% naar 10%; het resterende onderwijsbudget (80%) werd een vast budget; • in het onderzoeksbudget werd een 4-jaars-gemiddelde gehanteerd voor promoties en ontwerperscertificaten.	
1998-1999	**Breedte- en Diepte-Strategie** Een deel van de Strategische Overwegingen Component (SOC) van de onderzoekbekostiging (fl.100 miljoen) werd verdeeld over universiteiten om 'erkende' en door de KNAW geaccrediteerde **onderzoeksscholen** op te richten: de zogenaamde **breedte-strategie**. Onderzoeksscholen stimuleren de samenwerking tussen universiteiten binnen disciplines. De middelen werden evenredig aan de eerste-geldstroom verdeeld, dus o.g.v. de basisvoorziening, proefschriften, ontwerperscertificaten en de SOC. In 1999 werd nog eens een bedrag van fl.100 miljoen verdeeld om '**toponderzoekscholen**' te ontwikkelen. Dit heet de **diepte-strategie**. Hierbij werden op advies van NWO een zestal strategische onderzoeksterreinen gekozen waar ongeveer fl.50 miljoen in werd geïnvesteerd. De overige fl.50 miljoen werd over de universiteiten verdeeld als een **Vernieuwingsimpuls** o.g.v. hun relatieve aandeel van onderzoeksmiddelen in de eerste geldstroom. De middelen kwamen deels van NWO, de SOC en extra geld van het ministerie. De zes toponderzoekscholen (CBG – Genetica; Cobra – Communicatie Technologie; ISES – Aardwetenschap; MSC – Materiaalkunde; NOVA – Sterrenkunde; NRSC-C – Katalyse) bestaan anno 2017 nog steeds.	Stimuleren kwaliteit en samenwerking onderzoek Identificeren en stimuleren van nationale zwaartepunten van excellent wetenschappelijk onderzoek in onderzoekscholen
1997	**Technologische Topinstituten (TTI's)** Eind jaren '90 werden er nieuwe "Leading Institutes" geformeerd op grond van publiek-private samenwerking in onderzoek: de **Technologische Topinstituten** (TTI's). De eerste TTI's werden in 1997 ingericht als virtuele instellingen, gericht op samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven in sectoren die voor economie en samenleving van groot belang zijn, zoals voeding, metalen, polymeren en telematica. Vanaf 2005 zijn deze samengebracht in vier TTI's op het terrein van pharmacologie, translational molecular medicine, groene genetica en watertechnologie. Daarnaast werden er in 2006 drie Leidende Sociaal Wetenschappelijke Instituten opgericht (Maatschappelijke Topinstituten), zoals NETSPAR (Tilburg).	Stimuleren publiek-private samenwerking en focus in onderzoek
1996 - 1998	**Discussie overheveling van eerste- naar tweede geldstroom** In 1996 en 1998 opperde toenmalig Minister Ritzen om een deel van de eerste geldstroom onderzoekbekostiging over te hevelen naar de tweede geldstroom (NWO) om zo meer dynamiek, competitie, kwaliteit en focus in het Nederlandse onderzoek te genereren. Deze initiatieven werden echter door de universiteiten geblokkeerd.	Competitie en kwaliteit
2000	**Prestatie Bekostiging Model (PBM)** Omdat het STABEK-model ontwikkeld was voor een overgangsperiode werd nagedacht over een nieuw model dat moest voldoen aan de volgende criteria: eenvoudig, uitvoerbaar, controleerbaar, fraudeongevoelig, transparant en met een voorspelbaar middelenperspectief (HOOP, 1998). In het PBM-model werd in de **onderwijscomponent** de prestatie-oriëntatie weer versterkt, vandaar de naam *Prestatie Bekostigings Model* (PBM). De onderwijsbekostiging bestond uit drie componenten: een vaste voet (37%), het	Prestatiegericht, eenvoud en transparantie

	relatieve aantal eerstejaars studenten (13%) en het relatieve aantal afgestudeerden (50%). De prijsverhouding tussen laag en hoog bekostigde opleidingen bleef gelijk aan die van HOBEK en STABEK: 1 : 1,5. Wat betreft onderzoek was er intensieve discussie, vooral ook omdat de Minister wederom aandrong op een overheveling van de eerste naar de tweede geldstroom. Deze zou uiteindelijk wederom niet doorgaan; de voorgaande situatie werd gehandhaafd. Onderzoekbekostiging bestaat onder PBM uit vier compartimenten: a) Basisvoorziening onderzoek (15%): i.p.v. een afgeleide van de onderwijsbekostiging werd dit onder PBM een 'bevroren' component o.g.v. de toegekende bedragen in 2001. b) Proefschriften en ontwerperscertificaten (12% in 2002): zoals in HOBEK en STABEK werd in PBM gewerkt met een laag (alfa en gamma) en een hoog tarief (bèta, techniek, medisch en landbouw) in de verhouding 1 : 2. Bij een stijging van de aantallen zouden de meerkosten in rekening worden gebracht op de component strategische overwegingen (SOC). c) Strategische overwegingen (SOC, 60%): Ook deze component blijft gelijk aan de HOBEK en STABEK periode en zelfs het B-deel van de PGM-bekostiging. d) Onderzoeksscholen (13%): ook dit bleven gelijk aan de voorgaande periode. In de onderzoekbekostiging veranderde nauwelijks iets omdat door het uitblijven van extra investeringen in het hoger onderwijs (en onderzoek) bij de nieuwe kabinetsformatie de VSNU en universiteiten niet wilden meewerken aan een verdere dynamisering van de onderzoekbekostiging.	
2003	**Innovatieplatform** Het Innovatieplatform was een platform van vertegenwoordigers van de Nederlandse kenniseconomie dat innovatie en ondernemerschap in Nederland wilde stimuleren. Het Innovatieplatform werd in 2003 ingesteld door het tweede kabinet Balkenende. Aanleiding voor de oprichting van het platform was de zogenaamde kennisparadox: het aandeel van innovaties in de omzet van bedrijven is relatief laag, ondanks dat Nederland bijzonder goed scoort op het gebied van wetenschappelijk onderzoek. Doel van het platform was dat Nederland internationaal tot de top-5 gaat behoren op het gebied van hoger onderwijs, onderzoek en innovatie. De inspanningen van het eerste Innovatieplatform hebben onder andere geleid tot een versoepeling van het beleid voor de toegang van buitenlandse kenniswerkers, de invoering van innovatievouchers voor het midden- en kleinbedrijf en de Kennisinvesteringsagenda. Daarnaast werden sleutelgebieden gekozen, economische sectoren waarin Nederland al sterk is en waarin het nog sterker kan worden, mits deze gebieden verder worden ondersteund. In 2010 is het Innovatieplatform opgeheven.	Versterking kenniseconomie Aanwijzing sleutelgebieden
2003	**BAMA Model (Bachelor Master model)** Al snel na de invoering van PBM werd als gevolg van het Bolognaproces het bachelor-master onderwijsmodel ingevoerd. Dit leidde tot twee diploma-momenten en had dus gevolgen voor de onderwijsbekostiging. Daarnaast kwam er een dynamisering van de basisvoorziening onderzoek. Voorts zijn de 2-jaars-gemiddelden van de invoergegevens (eerstejaars, diploma's en proefschriften en ontwerperscertificaten) vervangen door absolute aantallen op een vastgestelde peildatum (1 oktober; en einde studiejaar). Wat betreft de **onderwijsbekostiging** bleef de diplomacomponent op 50% gehandhaafd, maar werden de 2 bekostigingstarieven vervangen door 3 tarieven: laag (alfa/gamma) : hoog (bèta/techniek) : medisch = 1 : 1,5 : 3. Daarnaast kwam er een prijsverhouding tussen diploma's van bachelor- en masteropleidingen (2 : 1). Echter voor getuigschriften van medische BA- en MA-opleidingen is deze	Prestatiegerichte bekostiging met meer dynamiek in bekostiging

	verhouding 2 : 3. Dit leidt tot de volgende prijsverhouding: BA-laag : BA-hoog : BA-medisch : MA-laag : MA-hoog : MA-medisch = 2/3 : 1 : 6/5 : 1/3 : 1/2 : 9/5. Wat betreft de **onderzoekbekostiging** veranderde vooral de component 'basisvoorziening onderzoek'. De 4 componenten kwamen er als volgt uit te zien: a) De vaste voet per universiteit werd vervangen door een toekenning gerelateerd aan het aantal diploma's. De component is dus 'gedynamiseerd'. Ook hier is er een prijsverhouding tussen diploma's van laag bekostigde, hoog bekostigde en de vier medische opleidingen gelijk aan 1 : 1,5 : 3. De prijsverhouding tussen bachelor en master is echter omgedraaid tot 1 : 2 om het sterkere belang van masters voor het wetenschappelijk onderzoek uitdrukking te geven. Dit leidt tot de volgende prijsverhouding in de basisvoorziening onderzoek: BA-laag : BA-hoog : BA-medisch : MA-laag : MA-hoog : MA-medisch = 1/3 : 1/2 : 1 : 2/3 : 1 : 2 b) Voor **proefschriften** werden twee niveaus van bekostiging onderscheiden: laag bekostigde wetenschapsgebieden (alfa/gamma) en hoog bekostigde (bèta/techniek/medisch). De verhouding in bekostigingsniveaus voor laag bekostigde proefschriften, hoog bekostigde proefschriften en ontwerperscertificaten is gelijk aan 3 : 6 : 5. c) De component '**onderzoekscholen'** werd verdeeld naar rato van de verdeling van deze component over de universiteiten in het voorafgaande begrotingsjaar. Wat betreft de component '**toponderzoekscholen'** verdeelde de minister op advies van NWO een bedrag dat in de tijd zou oplopen tot €23 miljoen over de toponderzoekscholen. De rest van het voor deze component beschikbare bedrag (€22 miljoen) werd naar rato van de component onderzoekscholen over alle universiteiten verdeeld. d) Via de component '**strategische overwegingen**' (SOC) werden de aanpassingen in de componenten 'basisvoorziening' (de dynamisering) en 'proefschriften' (geen 2-jaars-gemiddelden meer) op een zodanige wijze afgewikkeld dat de overgang naar het BAMA-model budgettair neutraal uitwerkte voor de universiteiten.	
2005	**Kleine dynamisering** In 2005 werd de 'kleine dynamisering' ingevoerd, waarbij een klein deel van de Strategische Overwegingen Component (SOC; zie 2003/BAMA hierboven) werd herverdeeld op basis van de prestaties in de tweede en derde geldstroom. Dit betekende een toename van de prestatiebeloning (zie ook: Commissie Dynamisering (Chang), 2006). Gaat het in 2005 om een bedrag van €50 miljoen, in 2007 gaat het om €100 miljoen die uit de SOC werd gehaald en werd herverdeeld naar rato van de som van: 1) de verdeling van de subsidieverlening van NWO aan de universiteiten, op basis van het NWO-jaarverslag, en 2) de verdeling van gelden van een aantal EZ-programma's over de universiteiten, op basis van SenterNovem gegevens. Deze dynamiseringsmaatregel leidt per universiteit tot een reallocatie van onderzoeksmiddelen. De maatregel is na enkele jaren weer opgeheven.	Stimulering competitie en kwaliteit
2006	**Smart Mix** Subsidieprogramma (onderdeel tweede geldstroom) bedoeld om economische, sociaal-maatschappelijke en culturele innovatie te stimuleren. Aangekondigd in Wetenschapsbudget 2004 (tezamen met de Kleine Dynamisering – zie hierboven) en vooral bedoeld voor excellent wetenschappelijk onderzoek dat ten goede komt aan de zogenaamde sleutelgebieden in het innovatiebeleid (ICT, nanotechnologie, genomics/life sciences). Jaarlijks budget: €100 miljoen.	Excellent onderzoek t.b.v. innovatie Publiek-private samenwerking

	Toegekend aan consortia van kennisinstellingen en gebruikers van kennis (ondernemingen, organisaties e.d.). Voorstellen beoordeeld door een adviescommissie en uitgevoerd door NWO i.s.m. SenterNovem.	
2008	**Collectieve meerjarenafspraken** De meerjarenafspraken tussen de minister van OCW en respectievelijk de VSNU en de VH behelsden afspraken met het collectief van de universiteiten, resp. hogescholen over verbetering van studiesucces. Er werden streefwaarden opgesteld voor een aantal 'kernindicatoren' zoals uitval, rendement en het percentage studenten dat meer dan het reguliere bachelorprogramma studeert (excellentie-indicator). De meerjarenafspraken betroffen de periode 2008-2011. De minister stelde voor de uitvoering middelen beschikbaar en monitorde de voortgang jaarlijks via de publicaties 'Kennis in kaart'. De afspraken legden het initiatief bij de universiteiten en hogescholen: zij kregen de vrijheid om het extra geld in te zetten op de wijze die zij het meest verantwoord achtten. Het extra geld werd dan ook toegevoegd aan de lumpsum van de universiteiten en de hogescholen. In haar evaluatie van deze meerjarenafspraken concludeerde de Inspectie voor het onderwijs dat deze collectieve afspraken, waaraan geen financiële consequentie achteraf was gekoppeld, onvoldoende als opdracht aan, en verantwoordelijkheid van, de afzonderlijke instellingen werden ervaren. Er was geen duidelijke relatie tussen de afspraken, de inzet van de extra lumpsum, de inspanningen per instelling en de verantwoording hierover. De universiteiten en hogescholen zetten de extra lumpsum voor de meerjarenafspraken (met uitzondering van de G5-middelen – zie verderop in dit overzicht – bij HBO) minder gericht in dan past bij de streefwaarden uit de meerjarenafspraken.	Prestatiegebonden (extra) bekostiging t.b.v. vergroten studiesucces
2004-2017	**Sectorplannen (in WO en HBO)** Een sectorplan is een analyse gemaakt door deskundigen voor een specifieke sector (samenhangende disciplines of opleidingen, inclusief het onderzoek) waarbij wordt gezocht naar manieren om te komen tot hogere kwaliteit, excellentie, betere aansluiting bij de beroepspraktijk en versterking van de internationale concurrentiepositie van onderwijs en onderzoek. Meestal wordt ook gezocht naar doelmatigheidswinst door samenwerking en taakverdeling. Er bestaan verschillende sectorplannen (o.a. Natuur- en Scheikunde, Technologie/3TU; Geesteswetenschappen, Life Sciences, Hbo Techniek, Nanotechnologie, Wiskunde, Sport, Kunstvakonderwijs, Lerarenonderwijs, Groene HBO) met een verschillende status en in verschillende fases van uitvoering en waarbij verschillende universiteiten en hogescholen zijn betrokken. Een aantal sectorplannen is al geïmplementeerd (o.a. 3TU, Geesteswetenschappen, Natuur/Scheikunde), met geld vanuit de rijksoverheid/OCW, en vaak met behulp van een regieorgaan dat de uitvoering en toekenning van geld coördineert. Daarnaast zijn er sectoren waar een sectorplan gereed is en dat ook door de betrokken instellingen zelf wordt geïmplementeerd, maar waaraan geen geld is verbonden. Voor weer andere sectoren is er (nog) geen sprake van sectorplannen (bijv. Economie). De sectorplanmiddelen voor universiteiten (*if any*) zijn onderdeel van het onderzoeksdeel in de eerste geldstroom, te weten het onderdeel "Voorziening onderzoek in bedragen". Dit onderdeel (ongeveer 7% van de onderzoekbekostiging) bevat ook de middelen i.v.m. het Zwaartekrachtprogramma (zie hieronder).	Taakverdeling en zwaartepuntvorming
2008	**Sirius Programma** In 2008 is het Sirius Programma ingesteld om hoger onderwijsinstellingen te ondersteunen bij het uitdagen van hun meer getalenteerde studenten. Het Sirius	Kwaliteit en excellentie

	Programma is bedoeld om excellentie in het hoger onderwijs te stimuleren. Binnen het Sirius Programma werden alle hoger onderwijsinstellingen uitgenodigd plannen in te dienen die excellentie zouden bevorderen. Het grootste deel van het Sirius-budget was geoormerkt voor excellentie-initiatieven in de Bachelor programma's (€ 48.8 miljoen). Om excellentie in de Master programma's te stimuleren kwam vanaf 2010 een budget van € 12.2 miljoen beschikbaar. Sirius richtte zich vooral op het "inspireren" van de top 5% studenten. Later werd het doel om 7% van de studenten in "excellentie programma's" op te leiden. Binnen het Sirius Programma werden afspraken met individuele hoger onderwijsinstellingen gemaakt over de door hen beoogde prestaties ten aanzien van excellentie-onderwijs. Het Sirius Programma werd in 2012 ook geassocieerd en verbonden met de prestatieafspraken van de universiteiten en hogescholen, waarin de instellingen voor de periode 2012-2015 een bod uitbrachten over de door hen te realiseren verhoging van kwaliteit en efficiëntie wat betreft onderwijs. Eén van de optionele kwaliteitsindicatoren was het percentage studenten in Sirius-bekostigde excellentie-trajecten.	
2003	**FES middelen** Het Fonds Economische Structuurversterking (FES) werd in 1995 opgericht door OCW en EZ met de bedoeling de meevallers van de aardgasbaten in een apart fonds onder te brengen. Het geld (onder de noemer van ICES/KIS) was bestemd enerzijds voor investeringen in de infrastructuur, en anderzijds sinds 2004 ook voor investeringen in de Nederlandse kenniseconomie. Eind 2002 besloot het Kabinet € 802 miljoen beschikbaar te stellen voor een eenmalige majeure investeringsimpuls in de kennisinfrastructuur. Het gaat om competitieve middelen (d.i. geen eerste geldstroom). Na een zorgvuldige selectieprocedure werden in 2003 in vijf kennisthema's 37 kennisprojecten geselecteerd die vanaf 2004 van start gingen. Subsidies werden verleend op basis van aanvragen (in competitie) van publiek-private consortia in het kader van het Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur (BSIK). De selectie van de projecten en de monitoring van de voortgang van de projecten was in handen gelegd van de Commissie van Wijzen Kennis en Innovatie, die hierover jaarlijks rapporteerde en adviseerde aan het Kabinet. In 2011 is het FES opgeheven en vloeien alle aardgasbaten weer in de algemene middelen. Het topsector beleid kan worden gezien als een voortzetting van dit beleid met dien verstande dat daar geen specifieke fondsen voor bestaan.	Versterking kennisinfrastructuur
2011	**Invoering integraal bekostigingsmodel hoger onderwijs** Zie tabel hieronder over het HBO	
2011	**Topsectoren beleid** NWO programmeert sinds 2002 in thema's, die sindsdien elke drie jaar zijn herzien. In 2011 is ingezet op thema's die goed passen bij de topsectoren en de *grand challenges*. Een belangrijk deel van de bijdrage van NWO aan de topsectoren zit in de uitwerking van de thematische programma's. Deze programma's worden vaak door combinaties van gebiedsbesturen gefinancierd. NWO heeft via het kennis- en innovatiecontract afgesproken met de ministeries van OCW en EZ dat een bepaald bedrag moet zijn besteed aan onderzoek dat binnen de topsectorenthema's te plaatsen is. De afspraken over bestedingen binnen topsectoren betreffen een significant deel van de door NWO verstrekte subsidies. Ook toekenningen in het kader van andere NWO-programma's (zoals de vrije programma's en de vernieuwingsimpuls) die binnen de thema's van de topsectoren kunnen worden	Stimuleren publiek-private samenwerking en focus in onderzoek Focus op sleutelgebieden

	geplaatst, mogen hiertoe worden gerekend. Een deel van de topsectorgelden wordt besteed aan programma's die verschillende vormen van publiek-private samenwerking (PPS) bevorderen.	
2012	**Zwaartekrachtprogramma** Het Zwaartekrachtprogramma bestaat sinds 2012 en wordt gefinancierd door het ministerie van OCW. Het had bij aanvang een beoogd budget van €50 miljoen per jaar. De Zwaartekrachtsubsidies zijn onderdeel van de eerste geldstroom, maar vormen in verschillende opzichten een uitzondering daarbinnen. Ten eerste wordt de rijksbijdrage in de eerste geldstroom als lumpsum verdeeld, terwijl Zwaartekrachtsubsidies geoormerkt zijn. Ten tweede is de grond voor de verdeling anders: andere delen van de rijksbijdrage worden op basis van prestaties of kenmerken van universiteiten op basis van vaste rekenregels verdeeld, terwijl de Zwaartekrachtsubsidie competitief wordt uitgekeerd op basis van *peer review* (jurering). De kenmerken van het programma komen overeen met die van subsidieprogramma's in de tweede geldstoom. NWO doet de selectie en krijgt daar een vergoeding voor, maar het subsidiegeld zelf wordt als onderdeel van de rijksbijdrage overgemaakt. In 2012 was een budget beschikbaar van €167 miljoen en in 2013 een budget van €153 miljoen voor verplichtingen tot tien jaar voor in totaal twaalf consortia. In 2016 was er een derde selectieronde en loopt het jaarlijkse bedrag op naar €50 miljoen.	Focus en massa (zwaartepuntvorming) Samenwerking universiteiten Competitie
2012	**Prestatieafspraken** In oktober-november 2012 heeft het Ministerie van OCW met alle afzonderlijke universiteiten en hogescholen prestatieafspraken gemaakt waarbij 7% van de onderwijscomponent in de eerste geldstroom als voorwaardelijke financiering wordt toegekend (prestatiebox). De prestatieafspraken beslaan een periode van vier jaar (2013–2016) en beogen de kwaliteit en het studiesucces van het onderwijs te verbeteren en hebben daarnaast tot doel de profilering en zwaartepuntvorming in onderwijs en onderzoek en de valorisatiefunctie te versterken. Toekenning van prestatieafspraak-middelen gold voor de periode 2013–2016, op basis van een beslissing van de minister na advisering door de Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek over de plannen voor een prestatieafspraak die elke universiteit en hogeschool indiende. Voor de verbetering van onderwijskwaliteit en studiesucces werd 5% van het budget gereserveerd als voorwaardelijke financiering, in totaal €568 miljoen voor de hogescholen en €407 miljoen voor de universiteiten. Voor profilering en zwaartepuntvorming was een selectief budget van 2% beschikbaar, in totaal €168 miljoen voor het HBO en €152 miljoen voor het WO. Voorwaardelijke financiering betekende dat elke instelling 5% van de lumpsum voor onderwijs kon verwerven mits de minister (daarover geadviseerd door de commissie) het voorstel voor de prestatieafspraken als toereikend beschouwde. Voorwaarde voor continuering van deze (5%) middelen in de periode na afloop van de prestatieafspraken (het jaar 2017, en eventueel verder) was realisatie van de afgesproken prestaties ten aanzien van onderwijskwaliteit en studiesucces in de periode tot en met 2015 (deze prestaties werden aan de hand van 7 indicatoren geconcretiseerd). De hoogte van het aan de instelling toe te kennen bedrag uit de selectieve middelen voor profilering (de 2% middelen) in 2012 was eveneens afhankelijk van het oordeel van de commissie: hoe beter beoordeeld, des te hoger het bedrag dat de minister toekende. In het HBO werd de helft (1%) van het selectieve budget geoormerkt voor Centres of Expertise (zie verderop in dit overzicht);	Profilering en zwaartepuntvorming Kwaliteitsversterking in het onderwijs Contractbekostiging (missie-gebonden)

	hiervoor gold een afzonderlijke procedure. Na twee jaar (in 2014) werd door de commissie beoordeeld (in de midterm review) of een instelling voldoende voortgang had getoond en of de tweede tranche van de profileringsmiddelen (voor de jaren 2015 en 2016) kon worden toegekend.	
2012-2016	**Bekostigingsmodel universiteiten anno 2014** Na de invoering van de prestatieafspraken en de uniformering van de promotiepremie in 2009 bevat het model waarmee de rijksbijdrage voor de universiteiten wordt bepaald de volgende **componenten**: • onderwijsdeel • onderzoeksdeel • geneeskundig onderwijs & onderzoek • Prestatiebox (deze hangt samen met de prestatieafspraken). Hierbij een korte beschrijving (bedragen en percentages gebaseerd op de situatie anno 2014): Het **onderwijsdeel** (€1.642 miljoen in 2014, 40%) bestaat uit twee delen: een *studentgebonden* deel en een *onderwijsopslag*, waarvan een deel uit percentages bestaat en een deel uit *vaste bedragen*. De verdeling van het *studentgebonden* deel (in 2014: 65% van het onderwijsdeel) gaat naar rato van het aantal ingeschreven studenten dat binnen de nominale studieduur van hun opleiding studeert (2/3) en het aantal graden dat verleend is (1/3). Beide worden vermenigvuldigd met de wegingsfactor die geldt voor de desbetreffende opleiding. De wegingsfactor is: • 1 voor laag gefinancierde opleidingen (voornamelijk alfa en gamma); • 1,5 voor een hoog bekostigingsniveau (landbouw, natuur, techniek en onderwijs); • 3 voor een topbekostigingsniveau: 3 (deze wordt bij uitzondering toegekend, bijvoorbeeld aan farmacie). De *onderwijsopslag* (35% van het onderwijsdeel) wordt voor het grootste gedeelte percentueel verdeeld onder de universiteiten. Dat wil zeggen elke universiteit krijgt een voor die universiteit vastgesteld percentage van deze opslag, onafhankelijk van prestatie en/of beleid. Zeventien procent van de onderwijsopslag wordt verdeeld om bijzondere voorzieningen in stand te houden (zoals de landelijke functie van de technische bibliotheek van de TUDelft), voor instandhouding van kwetsbare opleidingen voor bijzondere voorzieningen per ministerieel besluit. De onderwijsopslag in percentages bestaat uit een vast bedrag dat in vaste percentages over de universiteiten verdeeld wordt. Het **onderzoeksdeel** (€1.731 miljoen, 42%) bestaat uit vier delen: 1. Bekostigde graden (diploma's) 2. Aantal promoties 3. Specifiek toegekende bedragen 4. Vaste percentuele verdeling over de Nederlandse universiteiten. *Bekostigde graden* (15% van onderzoeksdeel): De verdeling vindt plaats naar rato van het aantal verleende bachelor- en mastergraden per opleiding, gewogen naar bekostigingsfactor, waarbij mastergraden dubbel tellen. *Aantal promoties* (20% van onderzoeksdeel): Dit is door het vaste bedrag en de groei van het aantal promoties de afgelopen jaren een belangrijke verdelingsparameter geworden (door vast bedrag en open einde opgelopen tot ruim 20% van het onderzoeksdeel). *Voorziening onderzoek in bedragen* (7%) Hier vallen bijvoorbeeld het Zwaartekrachtprogramma en het sectorplan natuur- en scheikunde onder. *Voorziening onderzoek in percentages* (58%): dit is het geld dat overblijft na toekenning van punt 1-3. Per universiteit varieert dit van ongeveer 50% tot rond	

	de 70% van de rijksbijdrage voor onderzoek. Dit is wat eerder de *Strategische Overwegingen Component* heette. Voor *Geneeskundig onderwijs en onderzoek* is €614 miljoen beschikbaar (een toewijzing aan universiteiten met UMC op basis van studentenaantallen, diploma's, een deel vaste voet en huisvestingscomponent). Voor de *Prestatiebox* (de prestatieafspraken met universiteiten) is €129 miljoen beschikbaar (verdeeld over de universiteiten die aan de prestatieafspraken voldoen). Voor de *Universiteit Wageningen* verloopt de bekostiging via het Ministerie van EZ en is €129 miljoen beschikbaar.	
2015	**Stimulering Europees onderzoek** De regeling Stimulering Europees onderzoek (SEO-regeling) heeft als doel de actieve deelname van publiek gefinancierde kennisinstellingen in Europese onderzoeksprogramma's te bevorderen door een tegemoetkoming in de (in)directe kosten van een EU-gefinancierd project binnen Horizon2020. Financiering uit de SEO-regeling kan niet worden aangevraagd. Ze wordt door NWO jaarlijks toegekend aan instellingen die in het voorgaande jaar een Europese projectsubsidie hebben ontvangen in het kader van Horizon2020 (gedurende de looptijd van Horizon2020). Voor de regeling is een budget beschikbaar van €50 miljoen per jaar. Vanwege een overschrijding van het budget in 2015 is het budget voor 2016 lager. De omvang van de toekenning bedraagt een percentage van de verworven middelen uit Horizon 2020. De middelen zijn onderdeel van de tweede geldstroom. De SEO was mede te danken aan het IBO (zie hierna) dat pleitte voor een bekostiging deels op basis van verworven EU-middelen.	Internationalisering
2017	**Aftopping promotiepremie** Naar aanleiding van het Interdepartementaal Beleidsonderzoek (IBO; uitgevoerd in 2014) werd voorgesteld de invloed van de parameter promoties in het bekostigingsmodel te beperken vanaf 2017. Vanaf 1993 werd er in het bekostigingsmodel een vergoeding verstrekt op basis van het aantal promoties (als graadmeter van de onderzoekprestaties van een universiteit). Aanvankelijk werden nog verschillende bekostigingsniveaus (laag vs. hoog tarief) onderscheiden (naar vakgebied), maar daarvan is vanaf 2009 afgezien om administratieve lasten en oneigenlijk gebruik te beperken. Vanaf dat jaar was het tarief voor elke promotie ruim €95.000. Doordat de vergoeding per promotie vooraf was vastgesteld en tegelijkertijd het aantal promoties in het laatste decennium sterk is toegenomen, werd vanaf 2009 een steeds groter deel van het onderzoeksdeel van de eerste geldstroom op basis van het aantal promoties verdeeld. Universiteiten hebben in verschillende mate voordeel van het toegenomen belang van promoties in het bekostigingsmodel. De indicator promoties is volgens het IBO een overheersende rol gaan spelen in de verdeling van de eerste geldstroom. Het IBO pleit ervoor het gewicht van deze indicator weer vast te zetten en niet langer een vast bedrag per promotie uit te keren. Het voorstel was om 20 procent van de eerste geldstroom voor onderzoek op basis van deze parameter te verdelen.	Beperking prestatieprikkel gericht op promoties

3. Overzichten wijzigingen bekostigingssystematiek HBO

Jaar	Bekostigingswijziging, stimuleringsregeling en korte beschrijving	Rationale
1986	**Invoering lumpsum bekostiging: Wet op het Hoger Beroepsonderwijs (1986)** Het oude declaratiesysteem werd in de WHBO 1986 vervangen door lumpsum financiering voor de personele en de materiële kosten. Het nieuwe bekostigingsmodel vertoonde sterke verwantschap met het universitaire Plaatsen-Geld-Model (PGM). Het kende een onderwijsopslag (met een instellingsspecifiek- en een generiek deel) en een variabel deel gebaseerd op de genormeerde onderwijsvraag. In het instellingsspecifieke deel houdt de minister rekening met kwaliteit, kwetsbare opleidingen of bijzondere voorzieningen. De genormeerde onderwijsvraag wordt bepaald door het aantal ingeschreven studenten te vermenigvuldigen met de onderwijsvraagfactor en een disciplineafhankelijk bekostigingsniveau. De onderwijsvraagfactor is een formule met afgestudeerden en uitvallers als parameters. Uitvallers tellen voor 1,35 onderwijsjaren mee en afstudeerders voor 4,5. Een onderwijsjaar is genormeerd op 60 ECTS. In het model worden hogescholen in feite 'gekort' op langstudeerders (langer studeren dan 4,5 jaar) en late uitval (na 1,35 jaar). Er zijn drie bekostigingsniveaus: laag (overige), hoog (techniek, laboratorium) en top (kunsten), met als onderlinge verhouding 1 ; 1,28 : 1,5. Het model heeft lange tijd (tot 2011) weinig veranderingen ondergaan.	Financiële autonomie voor hogescholen Efficiëntie Stimulering om studenten binnen een redelijke termijn te laten afstuderen of tijdig uit te vallen
1995	**Kwaliteit en Studeerbaarheid: Studeerbaarheidsfonds** Zie *universiteiten*.	Kwaliteit en studiesucces
2001	**Lectoraten** In 2001 tekenden Minister en HBO-Raad een convenant waarin o.a. werd vastgelegd dat op hogescholen lectoraten kunnen worden ingevoerd om de onderzoeksfunctie te verbeteren, het onderwijs te verbeteren en de kennisuitwisseling met de omgeving te stimuleren. In de beginjaren bedroeg het lectorenbudget ongeveer tussen de €30 en €50 miljoen per jaar. Het werd beheerd door de Stichting Kennisontwikkeling (SKO). Hoewel het HBO inmiddels vele lectoraten kent, heeft de Minister in haar laatste strategische plan aangegeven dat het aantal lectoraten verder zou moeten toenemen (verdubbelen). Vanaf 2007 wordt het separate budget voor lectoraten onderdeel van de reguliere bekostiging (lumpsum) van hogescholen.	Verdere uitbouw van het HBO (versterking kennisfunctie en versterken onderwijs en docentkwaliteit)
2005	**RAAK-subsidies** In 2005 zijn de RAAK-subsidies geïntroduceerd, eveneens gericht om de kennisuitwisseling van hogescholen met de omgeving te intensiveren. Uitvoering van de regelingen viel onder regie van Stichting Innovatie Alliantie (SIA). In de periode 2005 – 2014 zijn de RAAK-budgetten gegroeid van €6 naar €27 miljoen per jaar. In 2014 vond overheveling plaats naar NWO (Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA). Er is sindsdien sprake van een tweede geldstroom voor praktijkgericht onderzoek.	Stimulering onderzoeks- en kennisfunctie
2008	**HBO-masters** Met de invoering van de BAMA–structuur werden in beginsel WO-masters wel en	Verruiming

	HBO-masters zeer selectief bekostigd (lerarenopleidingen, kunsten, architectuur en in de zorg). De mogelijkheden om bekostigde HBO-masters aan te bieden waren beperkt; er was sprake van een ongelijkheid in de bekostiging van masters in WO en HBO. Vanaf 2008 worden de financiële kaders voor publiek bekostigde HBO-masters verruimd. In 2008 kwam €5 miljoen beschikbaar voor nieuwe masters in het HBO, oplopend tot €20 miljoen in 2011 (tijdelijke financiering). Dit bleef echter beperkt tot HBO-masters in de zorg, onderwijs en prioritaire gebieden (zoals creatieve industrie, logistiek en bouw). In 2016 verruimde minister Bussemaker de mogelijkheden voor bekostiging van HBO-masteropleidingen verder (wijziging Beleidsmaatregel doelmatigheid hoger onderwijs 2014).	mogelijkheden voor aanbieden van publiek bekostigde HBO masters
2008	**Collectieve meerjarenafspraken** (zie *universiteiten*)	Prestatiegebonden (extra) bekostiging t.b.v. vergroten studiesucces
2008	**G5 maatregelen** Parallel aan de meerjarenafspraken (hierboven) werden ook meerjarenafspraken gemaakt met vijf multisectorale hogescholen uit de grote steden (G5-hogescholen, zijnde Hogeschool Utrecht, Hogeschool Rotterdam, Hogeschool Inholland, Hogeschool van Amsterdam en De Haagse Hogeschool), waarbij het specifiek ging om het verhogen van het rendement en het terugdringen van uitval van niet-westerse allochtone studenten. De minister stelde samen met deze instellingen kwantitatieve streefcijfers op voor 2011 en instellingen kregen de vrijheid om de middelen in te zetten op een manier die het best past bij de studentenpopulatie en de instelling. Afhankelijk van de geboekte resultaten in 2011 kregen instellingen meer of minder financiële middelen in 2012. De subsidie (in totaal €12 miljoen) kent een zogenaamd "instroomdeel" (€8 miljoen, verdeeld op basis van de gemiddelde instroom van niet-westerse allochtone studenten per september 2009 en september 2010), waaraan geen streefcijfers zijn verbonden. Daarnaast is er een "prestatiedeel". Dit prestatiedeel (€4 miljoen) werd onder de hogescholen verdeeld op basis van: • De gerealiseerde prestaties op de indicator "uitval"; • De gerealiseerde prestaties op de indicator "propedeuserendement", en • De uitkomsten van de evaluatie door een auditcommissie. Een hogeschool kon voor zijn prestaties maximaal 3 punten behalen, één voor ieder van de hierboven genoemde beoordelingscriteria.	Bevordering studiesucces niet-westers allochtone studenten in Randstad
2011	**Invoering integraal bekostigingsmodel hoger onderwijs** In de Strategische Agenda "Het hoogste goed" uit 2007 kondigt de Minister een integraal bekostigingsmodel aan voor het **onderwijsdeel** in het WO en HBO (zie ook HOOP 2004). De bekostiging was gebaseerd op het aantal **studenten in de nominale studieperiode** van geaccrediteerde BA- en MA-opleidingen (60% van onderwijsdeel), het aantal **verstrekte BA en MA graden** (20%) en een instellingsspecifieke onderwijsopslag (20%). De instellingsspecifieke onderwijsopslag (20%) was gerelateerd aan 'bewezen extra onderwijskwaliteit' en aan kwetsbare opleidingen, en bijzondere voorzieningen zoals laboratoria en collecties. In 2011 is dit integrale model ingevoerd, waarmee het oude model uit 1986 dat gebaseerd was op succesvolle studenten, uitvallers en een generiek- en instellingsspecifiek budget, verviel. In het huidige model ziet de rijksbijdrage er als volgt uit: a) een *onderwijsdeel*, bestaande uit een studentgebonden deel en een onderwijsopslag. Het onderwijsdeel wordt voor 80% verdeeld over de	Harmonisering en uniformering onderwijsbekostiging HBO en WO Bekostiging onderwijsinspanning van instellingen Versterking prikkel om studenten binnen nominale duur af te laten studeren

	instellingen naar rato van het aantal ingeschrevenen (binnen de nominale studieduur) en het aantal behaalde graden, en voor 10% verdeeld op basis van percentages per instelling. De rest van het onderwijsgedeelte dat instellingen ontvangen is bedoeld voor specifieke beleidsdoelstellingen, zoals onderwijskwaliteit. b) een deel *ontwerp en ontwikkeling*, gebaseerd op bedragen voor lectoren en een regulier bedrag. c) de *prestatiebox* (zie beschrijving bekostigingsmodel (anno 2014), onder *universiteiten*).	
2012	**Prestatieafspraken** (zie *universiteiten*)	
2012	**Centers of Expertise** De helft van het selectieve budget (de "2% profileringsmiddelen" voor de periode 2012-2016) dat voor het hbo beschikbaar was in het kader van de Prestatieafspraken (zie hierboven) werd competitief ter beschikking gesteld ten behoeve van de start van Centres of Expertise (CoE's). Dit zijn expertisecentra opgezet door (één of meer) hogescholen in samenwerking met werkveldpartners en gefocust op het ontwikkelen van onderwijs- en praktijkgericht onderzoek dat aansluit bij de (negen) topsectoren en de sectoren onderwijs en zorg. De Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek beoordeelde de aanvragen voor de CoE's en hanteerde daarbij twee criteria: (1) het CoE bevordert zwaartepuntvorming rondom onderwijs en onderzoek en (2) er is sprake van cofinanciering door externe partijen en publiek-private (-publieke) samenwerking. In totaal gingen 17 nieuwe CoE's van start. In 2013 en 2014 kwamen hier nog vijf CoE's in het groene domein bij. De goedgekeurde CoE's ontvangen €1 miljoen aan publieke bekostiging (eerste geldstroom) per jaar. In 2016 werd besloten de financiering met een jaar te verlengen.	Zwaartepuntvorming onderzoek Versterking onderzoeksfunctie HBO

4. Overzichten wijzigingen bekostigingssystematiek studiefinanciering en collegegelden

Jaar	Bekostigingswijziging, stimuleringsregeling en korte beschrijving	Rationale
1986	**Invoering Wet op de Studiefinanciering (WSF): basis- en aanvullende beurs, lening** In 1986 werd een lange discussie beslecht en het lang bestaande systeem van (driedubbele) kinderbijslag en enkele beurzen en leningen voor goede studenten uit armere gezinnen vervangen door een **basisbeurs** voor alle studenten, **aanvullende beurs** voor studenten uit gezinnen met een "laag inkomen" (ongeveer 30% van de studenten) en **vrijwillige leningen** voor alle studenten. De hoogte van de basisbeurs verschilde tussen thuiswonende en uitwonende studenten, respectievelijk fl.605 en fl.292 per maand. Alle voltijdsstudenten hadden recht op een basisbeurs, aanvullende beurs en vrijwillige leenfinanciering zolang zij studeerden.	Stimulering toegankelijkheid HO Meer financiële onafhankelijkheid studenten Transparantie en eenvoud
1988	**Harmonisatie collegegelden** Het niveau van collegegelden dat voorheen voor WO-studenten hoger was dan voor HBO-studenten werd gelijk getrokken. In 1987 betaalden WO-studenten fl.1.600 en HBO-studenten fl.1300 per jaar. Vanaf 1988 werd dit verschil verkleind en in 1991 was het volledig gelijk getrokken op fl.1850 per jaar. Daarna ging het jaarlijks met ongeveer fl.100 omhoog. In 1988 werd ook het "onbeperkte recht" op studiefinanciering beperkt tot 6 jaar basisbeurs en aanvullende beurs en nog 3 jaar extra vrijwillige leenfinanciering. Als een student nog een extra opleiding wilde doen kon hij nog 2 jaar extra financiering krijgen. De duur van studiefinancieringsaanspraken is naderhand stapsgewijs teruggebracht naar de nominale studieduur.	Gelijkheid tussen HBO en WO studenten
1991	**Openbaar Vervoer Studentenkaart (OVSK)** In 1991 werd de basisbeurs voor studenten met fl.60 per maand gereduceerd in ruil voor een openbaar vervoer studentenkaart (OVSK) waarmee studenten onbeperkt met trein en bus konden reizen. Aanvankelijk kostte dit de overheid minder dan de reiskostenregeling voor thuiswonende studenten van voor 1991. Studenten stapten massaal in de trein, waardoor de NS zeer veel extra materieel moesten gaan inzetten. Daarom werd het gebruik van de OVSK in volgende jaren gelimiteerd. Zo kwam er een week- en weekend OVSK in 1994.	Gelijke behandeling uit- en thuiswonenden Stimulering gebruik openbaar vervoer Overheidsbesparingen
1993	**Invoering van de Tempobeurs** In 1993 werd de Tempobeurs ingevoerd. Dit betekende dat alle studenten 25% van hun jaarlijkse studiepunten moesten halen. Lukte dat niet, dan werd hun beurs omgezet in een lening. Dit was een middel om de studievoortgang van studenten te bevorderen, de studieduur te verkorten en studenten die feitelijk niet studeerden ("no-show") uit het HO te weren.	Stimulering studievoortgang, uitbannen "no-show" studenten"
1995	**Verlaging basisbeurzen, verhoging collegegelden (Student op eigen benen, STOEB)** In 1995 werd de basisbeurs voor uit- en thuiswonende studenten substantieel verlaagd (met respectievelijk fl.67 en fl.90 per maand). Voor de armere	Vereenvoudiging

	studenten werd dit volledig gecompenseerd met de aanvullende beurs. De anderen konden meer gaan lenen. Belangrijk was ook dat het collegegeld in de periode 1995-1998 met fl.500 werd verhoogd (aanvankelijk werd er een verhoging van fl.1000 per jaar voorgesteld, maar na hevige studentenprotesten werd dit op fl.500 gesteld), van fl.2250 in 1995 tot fl.2750 in 1998. In ruil voor deze verhoging eisten studenten dat studieprogramma's dan ook studeerbaar moesten zijn en daadwerkelijk binnen de nominale duur moesten kunnen worden afgerond. De "Commissie Studeerbaarheid" o.l.v. Prof. Wijnen had namelijk geconcludeerd dat veel studieprogramma's slecht georganiseerd waren. Daarom werd het grootste deel van de opbrengsten van de extra collegegelden gestopt in het "Studeerbaarheidsfonds", middelen waarmee universiteiten en hogescholen de kwaliteit en studeerbaarheid van studieprogramma's konden verbeteren.	studiefinanciering Financiële zelfstandigheid van studenten Bezuiniging Verbetering studeerbaarheid studieprogramma's
1996	**Invoering van de Prestatiebeurs** In feite werd met de invoering van de Prestatiebeurs het voorgaande systeem omgedraaid. Alle beurzen werden vanaf 1996 als initiële lening verstrekt. Verder bleef het model grotendeels gelijk.	Prestatieprikkel voor studenten (studievoortgang) Uitstellen studiefinancieringsuitgaven op de Rijksbegroting
2000	**WSF 2000** In 2000 is de oude Wet op de Studiefinanciering vervangen door de WSF 2000. De belangrijkste veranderingen waren een versoepeling van de termijn waarin studenten een diploma moesten behalen (10 jaar) om hun prestatielening omgezet te krijgen in een gift/beurs. De tijdslimiet werd versoepeld van de nominale studieduur plus 2 jaar naar 10 jaar. Dit sloot ook aan op het in 2002 in te voeren bachelor-master model. Switchen naar een andere opleiding had heeft daardoor minder financiële gevolgen voor studenten (evenals het hebben van een parttime werk naast de studie). Wel werd de duur van de prestatiebeurs (basisbeurs en aanvullende beurs) verkort naar de nominale duur van één bachelor en één masteropleiding. Studenten die langer nodig hebben kunnen per opleiding nog wel 3 jaar extra alle bedragen lenen. Daarnaast werd de maximum leeftijd waarop men studiefinanciering kan ontvangen verhoogd van 27 naar 30 jaar.	Versoepeling prestatiedruk Stimuleren juiste studiekeuzes en verwijzing
2008	**Meeneembare studiefinanciering en Collegegeldkrediet** Vanaf 2008 kunnen studenten die in Nederland recht hebben op studiefinanciering deze rechten ook gebruiken voor het volgen van een erkende hoger onderwijsopleiding in het buitenland, ongeacht het bestemmingsland. Daarnaast werd de financiële ruimte voor studenten verruimd door de studiefinanciering uit te breiden met het "collegegeldkrediet". Vanaf 2008 konden studenten extra lenen, bovenop de reguliere prestatiebeurzen en vrijwillige leningen. Dit maakte collegegeld niet langer een onderdeel van de beurzen. Op deze manier konden o.a. buitenlandse studenten die aanspraak maken op Nederlandse studiefinanciering, worden uitgesloten van hogere beurzen dan waar Nederlandse studenten recht op zouden hebben.	Stimulering internationale mobiliteit Verruiming financiële mogelijkheden studenten
2011	**Selectie en collegegelddifferentiatie** Dit betrof een wijziging van de WHW in verband met het uitbreiden van de mogelijkheden van selectie van studenten en van verhoging van het collegegeld,	

	alsmede in verband met het aanscherpen van de toelatingsvereisten voor aansluitende masteropleidingen in het wetenschappelijk onderwijs (Ruim Baan voor Talent 2011).	
2012	**Langstudeerdersboete** In 2012 (per 1 september 2012) werd de prikkel om snel te studeren verhoogd met de invoering van de langstudeerdersboete. Dit betekende dat studenten die langer over hun studie doen dan de nominale studieduur plus 1 jaar, een extra collegegeld van €3000 moeten betalen, bovenop het reguliere collegegeld van €1835 per jaar. De eerste geldstroombekostiging van de overheid werd navenant gekort, zodat niet alleen de studenten maar ook de instellingen de prestatieprikkel voelden. Na protesten van studenten, enkele rechtszaken en lastige administratieve issues is de langstudeerdersboete in 2013 weer afgeschaft.	Prestatie- en studievoortgangsprikkel voor studenten en instellingen
2015	**Studievoorschot** Met de ingang van het studiejaar 2015-2016 is de prestatiebeurs omgezet in het “Studievoorschot”. Na jarenlange discussies over een sociaal leenstelsel is in 2015 de basisbeurs afgeschaft en vervangen door een lening. De aanvullende beurs voor studenten uit minder draagkrachtige gezinnen is wel behouden en verhoogd (met maximaal €128 per maand), een gedeeltelijke compensatie van het afschaffen van de basisbeurs. De studielening moeten studenten voortaan terugbetalen in een periode van 35 jaar en als percentage van hun inkomen. Verdient men weinig, dan hoeft men (tijdelijk) niets of weinig terug te betalen. Voorheen moest een studieschuld in 15 jaar worden afgelost en in min of meer vaste maandelijkse bedragen, tenzij men een draagkrachtmeting aanvroeg. Het studievoorschot betreft een maatregel waarbij ongeveer €1 miljard op de Rijksbegroting is vrijgespeeld, die opnieuw wordt geïnvesteerd in het hoger onderwijs om (vooral) de kwaliteit van het hoger onderwijs te versterken. Deze kwaliteitsimpuls is uitgewerkt in de Strategische Agenda Hoger Onderwijs 2015.	Prestatieprikkels voor studenten Besparing (herinvestering in HO in tijden van algehele bezuinigingen)

5. Lijst met gebruikte afkortingen

ATOOM	Ambtelijk Technisch Overleg Over Middelenverdeling
AWTI	Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie
BSIK	Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur (ook ICES/KIS)
CHEPS	Center for Higher Education Policy Studies, Universiteit Twente
CoE	Centre of Expertise
EU	Europese Unie
FES	Fonds Economische Structuurversterking
HOAK	Hoger Onderwijs Autonomie en Kwaliteit
HOOP	Hoger Onderwijs en Onderzoekplan
EZ	Economische Zaken
HBO	hoger beroepsonderwijs
HO	hoger onderwijs
HOBEK	Hoger Onderwijs Bekostiging model
IBO	Interdepartementaal onderzoek
ITT	Intentionele Taakstelling en Toewijzing
IVH	Integrale Verantwoording Huisvesting
KNAW	Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen
Netspar	Network for Studies on Pensions, Aging and Retirement
NRPO-SIA	Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA
NVOR	Nederlandse Vereniging voor Onderwijsrecht
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
NWP	Niet-wetenschappelijk personeel
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OLM	Overige Lasten Model
OVSK	openbaar vervoer studentenkaart
PBM	Prestatie Bekostiging Model
PGM	Plaatsen Geld Model
RAAK	Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie
SEO	Stimulering Europees onderzoek
SER	Sociaal-Economische Raad
SIA	Stichting Innovatie Alliantie
SKO	Stichting Kennisontwikkeling
SOC	strategische overwegingen component
STABEK	Stabiele Bekostiging
TTI	Technologische Topinstituut
VF	Voorwaardelijke Financiering Onderzoek
VH	Vereniging Hogescholen
VSNU	Vereniging van Universiteiten
WHBO	Wet op het Hoger Beroepsonderwijs
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
WO	wetenschappelijk onderwijs
WP	Wetenschappelijk personeel
WSF	Wet op de Studiefinanciering